

Traduir de l'alemany: clàssics i actuals

En els darrers anys, la presència d'obres traduïdes de l'alemany sembla haver augmentat; el 2004 no solament s'han publicat autors clàssics, sinó també obres més o menys actuals, almenys en narrativa i en títols destinats a un públic infantil i juvenil. D'altra banda, la important contribució d'autors austríacs a la literatura en llengua alemanya troba reflex en una presència cada vegada major de literatura d'aquell país.

Amb la concessió del Premi Nobel a l'austríaca Elfriede Jelinek (1946), han sortit dues bones traduccions de novel·les seues. *Les amants* (Edicions 62, trad. de Pilar Estelrich i Lúdia Álvarez) sortí en alemany el 1975 i relata els sòrdids mecanismes de la vida de dues treballadores per a les quals l'amor és una mercaderia, l'única via per a l'ascens social. Aquesta sàtira retrata la vida familiar i amorosa com a escenari de terror quotidià i, com l'autora ha declarat, mostra l'efecte del capitalisme sobre els més dèbils per mitjà dels rols sexuals. La deformació de la realitat per destacar-ne els trets més durs i un llenguatge deutor de la poesia d'avantguarda caracteritzen aquesta i també la segona novel·la de Jelinek, *La pianista* (Columna, trad. d'Antònia Sabater), publicada en alemany el 1983, duta al cine el 2001 sota la direcció de Michael Haneke. La simbiosi sadomasoquista en què viuen una professora de piano i la seua mare té com a correlat la relació eròtica de la primera amb un estudiant de música, que duu a l'extrem el sadisme inci-

tat per la dona. La descripció cruel de domini, opressió i obediència caricaturitza els conceptes d'amor, feminitat i art d'una societat durament criticada.

Amb Jelinek, comparteix la procedència geogràfica Erich Hackl (1954), conegut també com a traductor literari. Se n'ha publicat la novel·la potser més important, *La boda d'Auschwitz* (Columna, trad. de Carme Gala), apareguda el 2000 en alemany. Emprant veus molt diverses (els fills, la cunyada, membres de les Brigades Internacionals), relata la història d'amor entre un vienès, combatent a Espanya contra Franco, i una catalana, membre de Dones Antifeixistes. La fugida davant les tropes victorioses separa els enamorats. Després de recórrer diversos camps de concentració i presons, ell acaba a Auschwitz, mentre que l'estimada, que espera un fill seu, és retinguda a Alemanya com a obrera forçosa. El 1944 es casen al camp de concentració d'Auschwitz. El 30 de desembre d'aquell any, el protagonista mor en la forca per haver intentat fugir. Un bell relat coral que desperta «compassió, tristor i indignació», com demanen uns versos de Guntram Vesper citats per Hackl en un discurs sobre literatura antifeixista.

El també austríac Stefan Zweig (1881-1942) es pot considerar un clàssic del segle XX, del qual ja s'han traduït diverses obres al català. Quaderns Crema n'ha publicat *Fouché: retrat d'un home polític* (trad. de Joan Fontcuberta) i *Moments*

estel·lars de la humanitat (trad. de Maria Pous). En el primer cas, es tracta d'una biografia, gènere que Zweig va cultivar amb profusió. Fouché, personatge controvertit, arquetip de polític amoral, degué fascinar l'escriptor, que considerava que la historiografia l'havia tractat injustament.

Els *Moments estel·lars de la humanitat* també poden llegir-se com una successió de biografies fragmentàries. Es tracta de catorze relats breus que contenen moments clau de la història, centrats sempre en un dels seus protagonistes. Arranca amb la mort de Ciceró i es tanca amb Woodrow Wilson i el fracàs del seu programa per a garantir una pau justa després de la Primera Guerra Mundial. Entre aquests dos relats, desfilen Mehmet, sultà dels turcs, i la conquesta de Bizanci; Núñez de Balboa i el descobriment del Pacífic; Händel i la creació del seu *Messies*; Rouget de l'Isle i la composició de *La Marsellesa*; Napoleó derrotat a Waterloo, Johann August Suter descobrint l'Eldorado de Califòrnia, etc. Mereix especial atenció l'únic text en forma poètica del volum, dedicat al moment en què Dostojevskij, condemnat a mort i a punt de ser executat, rep el perdó del tsar; un text bell amb una gran força dramàtica.

El text més traduït de Franz Kafka (1883-1924), sens dubte, és *La metamorfosi*. El 2004, Columna tragué una segona edició de la versió que en féu Carme Gala, cosa que confirma l'atracció que exerceix aquest relat de la

crueltat humana. Convé citar també l'edició d'uns textos breus de Kafka en traducció de Feliu Formosa, publicats en el número 39 de la revista *Artilletres*, una selecció que permet acostar-se a aquest autor d'estil concís i ple de matisos que, com afirma el traductor en una nota introductòria, representa com cap altre escriptor el segle que li va tocar de viure.

Filla de pares hongaresos refugiats a Alemanya després de la revolta del 1956, Zsuzsa Bánk (1965) presentà el 2002 la seua primera novel·la, *El nedador*, publicada l'any passat per Quaderns Crema en traducció de Mariona Gratacòs. L'autora situa l'obra en el moment històric que va fer fugir d'Hongria els seus pares. Enmig de la revolta reprimida a Budapest, el 1956, una dona deixa el marit i la família per anar-se'n cap a l'oest. Paralitzat, l'home ven les seues possessions i inicia una odissea per tot Hongria amb els dos fills; un viatge absurd, sense objectius, ja que els personatges, en el fons, no es mouen. Quan el pare ensenya els fills a nadar, aprenen a distanciar-se una mica del món que els envolta i amenaça, una distància que troba reflex en la prosa de l'autora, de to més aviat fred i amb períodes breus, que no deixa de transmetre una tristor pregona.

Dins la narrativa, Bernhard Schlink (1944) és l'únic dels autors traduïts que no té cap lligam amb Àustria.

Jurista i jutge, a més de novel·lista, ha conreat, entre d'altres, el gènere negre. El detectiu Gerhard Selb protagonitza tres títols d'aquesta sèrie, l'últim dels quals va sortir el 2001 a Alemanya. El primer de la trilogia, *En Selb fa justícia* (Columna, trad. d'Anna Soler), aparegué en català el 2003. L'any passat se'n publicà el segon, *L'engany d'en Selb* (Columna, trad. de Lourdes Bigorra), la trama del qual s'inicia amb la desaparició de la filla d'un alt càrrec polític alemany i es relaciona amb un atemptat terrorista. La mateixa editorial també va publicar dos títols de l'autor que no formen part del gènere: la novel·la *El lector* (1997) i els relats recollits a *Set amors en fuga* (2003), tots dos traduïts per Carme Gala.

La traducció de textos filosòfics de l'alemany té ja una certa tradició en l'àmbit català, entre d'altres, gràcies al esforç de la desapareguda editorial Laia. La seua col·lecció «Textos filosòfics» continua editant-se sota el segell d'Edicions 62. Un dels filòsofs més traduïts és Immanuel Kant (1724-1804), fonamental per al pensament occidental. A banda d'altres obres d'aquest autor que han aparegut en català, són cabdals les seues tres grans *Crítiques*. El 1991, el Servei de Publicacions de la Universitat de València publicà *La crítica de la raó pura*, en traducció de Joan B. Llinares. *La crítica de la raó pràctica* aparegué el 2003 en l'esmentada col·lecció d'Edicions 62, traduïda per Miquel Costa i Pere Lluís Font. Jèssica Jacques Pi és la responsable del tercer volum de la trilogia, la *Crítica de la facultat de jutjar*, publicada l'any passat en la mateixa casa editora. L'autonomia de la facultat de jutjar humana és una de les idees fonamentals d'aquesta obra, subdividida en una *Crítica de la facultat de jutjar estètica* i una *Crítica de la facultat de jutjar teleològica*. Sobretot la primera arribà a fer impacte en figures com Schiller, Goethe o Wilhelm von Humboldt.

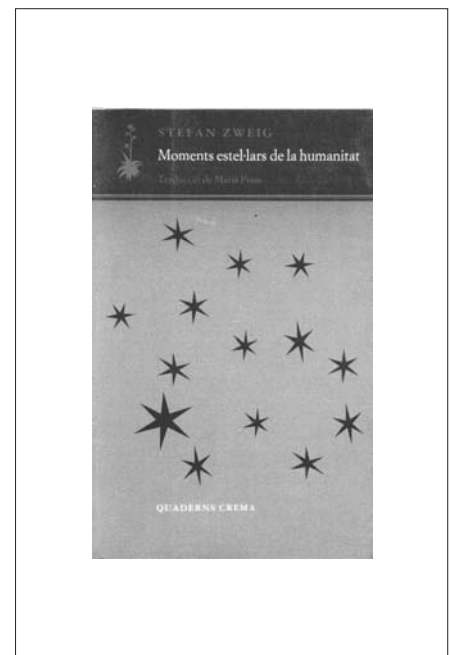
Johann Gottlieb Fichte (1762-1814), deixeble de Kant, desenvolupà el seu propi sistema filosòfic a partir de les tres *Crítiques*. Edicions 62 ha publicat les seues *Introduccions a la doctrina de la ciència*, en traducció i edició a cura de Salvi Turró i Ramon Coletas. Com afirmen els curadors, es tracta d'un

recull de notes introductòries «de caràcter tècnic a la doctrina de la ciència publicades per Fichte en el període de Jena», en què hi va ser catedràtic universitari. Pertanyent a l'idealisme transcendent, la seua doctrina de la ciència tracta d'explicar la consciència humana partint de la idea d'un coneixement objectiu i universalment vàlid i de l'aplicació d'aquesta idea a la moral. A diferència de Kant, l'autor defensava un ordre moral basat en l'activitat intersubjectiva que fa supèrflua la necessitat de cap déu.

Dins l'assaig, *L'Esfera dels Llibres* ha publicat *Teoria del partisa* (*Observacions incidentals sobre el concepte d'allò polític*), de Carl Schmitt i en traducció de Clara Formosa. Aquesta obra de l'autor, contrari a la democràcia parlamentària, s'ha ressenyat al número anterior de *Caràcters*.

L'austríac Hugo von Hofmannsthal (1874-1929), poeta, assagista, autor dramàtic i narrador, creà una teoria idealista que busca la unió de l'espiritualitat amb la vida. Ara bé, tot i nodrir-se encara de l'estètica romàntica, els seus poemes comparteixen una distància imposada per l'autor, qui sembla contemplar com un espectador la pròpia creació. Joan Fontcuberta n'ha traduït una mostra, *Nit de tempesta i altres poemes*, per a Arola edicions.

On es compten més traduccions és en la literatura infantil i juvenil.

Panorama de traduccions de la literatura anglosaxona

Columna ha donat a conèixer un altre llibre de Cornelia Funke, *El cavaller del drac*, traduït per Dolors González Porras. De Joachim Massanek han aparegut dos títols en la mateixa editorial, *León el superdribador* i *Fèlix el turbo*, traduïts per Carme Gala. Corinna Belz i Regina Schilling presenten l'amistat de dues cosines en *Fanny & Pepsi* (trad. de Rosina Nogales). *Una universitat per als nens*, d'Ulrich Janssen i Ulla Steuernagel i traduït també per Rosina Nogales, dona compte de les preguntes que els més menuts fan sobre temes essencials de la vida i de la resposta de vuit científics.

Bromera dedica bona part del seu esforç a la literatura per a joves i infants. Ha publicat una adaptació de *L'anell dels nibelungs* wagnerià, de Joaquim Carbó, a més de dos títols de Michael Ende: *La sopera i el cullerot* i el recull *Els millors contes*, en versió de Josep Franco.

El nombre més gran de títols en aquest apartat es deu a Cruïlla. Ha publicat nou títols del prolífic Thomas Brezina, traduïts majoritàriament per Lluís Miralles. A Sissi Flegel corresponen *Amor, e-mails i jade*, *Carícies en canoa* (traduïts per Aïda Aragón) i *Prohibit enamorar-se* (trad. de Neus Aymerich). Mereix especial atenció Rafik Schami, autor d'origen sirian amb una narrativa que viu de les arrels culturals orientals. Als títols publicats en anys anteriors per La Magrana, Cruïlla ha afegit *No és cap papagai!*, en traducció de Lluïsa Moreno. A més, ha publicat *De nit*, de Bruno Blume, *L'ós i la lluna*, de Rolf Fänger, *En Toni i les nenes*, d'Ole Könnecke (traduïts per Núria Font), i *Somnis a la passarel·la*, de Bianka Minte-König (trad. d'Aïda Aragón).

Fent una valoració global, potser cal assenyalar un cert desequilibri entre els vint-i-cinc títols traduïts per al públic més jove i els destinats als adults, amb només cinc novel·les d'autors actuals, a més de quatre textos narratius de dos clàssics del segle XX, tots en bones traduccions. En l'assaig, els tres volums comentats fan accessibles autors bàsics al públic català, però hi trobem a faltar llibres de pensadors (i de temes) més actuals. Amb un sol recull de poemes, aquest gènere està infrarepresentat.

Heike van Lawick

És difícil donar compte en unes poques pàgines de tot un any de traduccions al català de literatura en anglès. Tanmateix, en les ratlles que segueixen es farà un esforç per identificar alguns fils conductors en aquest sector de la producció editorial en català, a partir d'afinitats que poden derivar del grau de consolidació dels autors al·ludits, de la filiació genèrica de les obres, de la temàtica, del tipus d'estratègia editorial que s'hi adverteix al darrere, etc. Al mateix temps, es procurarà destriar allò que sembla més rellevant en termes literaris d'allò altre que podria estar destinat més aviat al consum immediat, tot i que els comentaris estrictament crítics o valoratius seran bastant escadussers i s'han de considerar provisionals, per l'evident manca de perspectiva envers unes obres massa recents.

Si comencem el repàs pel gènere narratiu, la primera cosa que es detecta és la poca presència de clàssics-clàssics de la narrativa anglosaxona. De fet, només n'hi ha un: *Seny i sentiment*, de Jane Austen. Sobta que aquesta novel·la no estiguera encara traduïda al català, i amb la traducció de Xavier

Pàmies s'ompli un buit difícilment justificable. Sí que sovintegen més, en canvi, aquells autors i obres que es podrien anomenar clàssics contemporanis pel reconeixement de què gaudeixen. En aquest grup cal anotar dues traduccions del Nobel sud-africà J.M. Coetzee. La primera és *Elizabeth Costello*, un text que se situa a cavall de la ficció narrativa i l'assaig. El personatge femení al·ludit al títol és una escriptora australiana inventada per l'autor que li ha servit de *persona* dramàtica a l'hora de pronunciar conferències, i el llibre n'és un recull. La segona és *Foe*, una clara instància de diàleg amb la tradició literària a partir del Robinson Crusoe de Defoe. Coetzee desmunta un mite literari que sovint ha estat interpretat com a mostra de la mentalitat hegemònica i etnocèntrica d'Occident. L'altre clàssic contemporani de qui cal fer esment és el nord-americà Truman Capote: *L'arpa d'herba* ve a engreixar una col·lecció de referència com la MOLU, d'Edicions 62. Es tracta d'una novel·la de formació en què un orfe aprèn el significat de viure en llibertat de la mà de dos personatges femenins desarrelats.

Però la part del lleó de la narrativa en anglès traduïda al català durant el 2004 se l'emporten els autors estrictament contemporanis. N'hi ha de tota mena: de novells, de més coneguts i de consagrats. Això vol dir que la nostra indústria editorial para molta més atenció a les novetats que no als grans noms del passat, cosa que sens dubte pot considerar-se símptoma de normalitat; però potser tampoc no és positiu que es produeixi un desequilibri tan acusat que ens faci pensar en una certa banalització de la literatura.

D'una banda trobem noms ja habituals, com ara Tom Sharpe. *Wilt s'ha perdut* és una nova entrega en la sèrie d'aventures del conegut professor anglès. En aquesta ocasió, en el seu desig de conèixer l'Anglaterra autèntica, li succeeixen peripècies absurdes que, més enllà de la hilaritat que pro-

